

Ю. А. Кучеренко,

аспірант кафедри фінансів, Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Yu. Kucherenko,

Postgraduate Student of Sumy National Agrarian University, Sumy

FEATURES OF INVESTMENT ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Успішна інвестиційна діяльність можлива за умови створення сприятливого інвестиційного клімату, тобто середовища, в якому проходять інвестиційні процеси. Воно формується під впливом політичних, економічних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційної діяльності в регіоні і ступінь ризику інвестування. Параметрами оцінки інвестиційного клімату в країні, регіоні, галузі та підприємстві виступають кількісні та якісні характеристики їх стану та розвитку. В умовах реформування відносин власності і форм господарювання виникає гостра необхідність дослідження інвестиційного клімату функціонування сільськогосподарських підприємств з урахуванням регіональних особливостей. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ролі і місця цієї галузі у системі агропромислового комплексу, насамперед це стосується характеру економічних відносин між сільським господарством та іншими сферами АПК. Крім того, вона формується під впливом різноманітних природно-кліматичних, економічних, фінансових, соціальних та інших особливостей галузі. З метою їх врахування в дослідженнях і практичній роботі слід використовувати запропоновану класифікацію особливостей інвестиційної діяльності у сільському господарстві, яка побудована за п'ятьма ознаками: специфічні цілі, завдання, напрями інвестиційної діяльності, об'єкти інвестицій і фактори впливу на інвестиційний клімат.

Successful investment activity is possible provided that a favorable investment climate is created, that is, an environment in which investment processes take place. It is formed under the influence of political, economic, social and other factors that determine the conditions of investment activity in the region and the degree of risk of investment. The parameters of the investment climate assessment in the country, region, industry and enterprise are quantitative and qualitative characteristics of their condition and development. In the conditions of the reform of property relations and forms of management, there is an urgent need to study the investment climate of the functioning of agricultural enterprises taking into account regional peculiarities. The investment activity of agricultural enterprises depends to a large extent on the role and place of this sector in the agro-industrial complex, first of all it concerns the nature of economic relations between agriculture and other spheres of agro-industrial complex. In addition, it is formed under the influence of various natural-climatic, economic, financial, social and other features of the industry. In order to take them into account in research and practical work, the proposed classification of features of investment activity in agriculture, which is based on five characteristics: the specific goals, tasks, directions of investment activity, investment objects and factors of influence on the investment climate, should be used in the dissertation.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, інвестиційна діяльність, агропромисловий комплекс, природно-кліматичні, економічні, фінансові, соціальні та екологічні особливості аграрної сфери.

Key words: agricultural production, investment activity, agro-industrial complex, natural and climatic, economic, financial, social and environmental features of agrarian sphere.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Інвестиційна діяльність, її інтенсивність та ефективність, організаційно-економічний механізм дії має

свою специфіку у різних регіонах й, особливо, у галузях, що вимагає поглибленого вивчення й дослідження. Зазначене важливо для агропромислового виробництва, оскільки це специфічна сфера, функціонування якої має бути спрямовано не лише на досягнення максимальної ефективності, а й на раціональне використан-

ня природних ресурсів, матеріально-технічних засобів тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Значне коло авторів займалось вивченням особливостей сільського господарства як галузі виробництва. В роботах О.В. Шубравської, О.Д. Гудзинського, П.М. Музики, П.Т. Саблука, П.І. Гайдуцького, М.В. Зубця, Z.Z. Suleymenov, M.K. Asanaliyev, T.A. Taipov, S.A. Meldebekov, P.G. Pardey, J.M. Alston, V.W. Ruttan та ін. досліджено інвестиційну складову діяльності сільськогосподарських підприємств.

Проте ці дослідження поодинокі й несистематизовані, що ускладнює здійснення подальших наукових розробок та їх впровадження у практичну діяльність в сільському господарстві. Узагальнюючи багатолітній досвід роботи й інвестування сільського господарства, набутки вчених-економістів, що досліджували ці проблеми та власний досвід автора, нами вперше запропоновано класифікацію особливостей інвестиційної діяльності у сільському господарстві.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ролі й місця цієї галузі у системі агропромислового комплексу, насамперед це стосується характеру економічних відносин між сільським господарством та іншими сферами АПК. Агропромисловий комплекс сформувався, головним чином, у процесі спеціалізації й кооперації сільського господарства та переробної промисловості і представляє собою сукупність галузей економіки, зайнятих виробництвом продуктів харчування, забезпеченням ними населення, виробництвом засобів виробництва для сільського господарства та його обслуговуванням.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Структура АПК базується на поєднанні, спеціалізації, кооперуванні та диверсифікації виробничих процесів і дозволяє виділити чотири основні групи галузей, три перші з яких вважаються основними сферами АПК:

- 1) галузі промисловості, які постачають сільському господарству трактори, сільськогосподарські машини, добрива, засоби захисту рослин тощо;
- 2) сільське, рибне і лісове господарства, що виготовляють продукти харчування готові до вживання, а також сировину для переробної промисловості. Ці галузі є базою продовольчої системи;
- 3) група галузей, підприємства яких здійснюють зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції;
- 4) група підприємств виробничої і соціальної інфраструктури [1].

Створення агропромислового комплексу здійснювалось завдяки процесам вертикальної та горизонтальної агропромислової інтеграції, яка проявляється в об'єд-

нанні спеціалізованих фірм-інтегрантів в один господарський механізм, а також у кооперативному об'єднанні декількох, підприємств діючих у межах однієї технологічної стадії. Необхідність агропромислової інтеграції визначається можливістю підвищення ефективності виробництва, враховуючи специфічні особливості сільського господарства. Отже, процес створення агропромислового комплексу є природним та історичним, інтенсивність якого залежить від системи господарювання, діючої на тепер.

Для дослідження організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності дуже важливим є знання специфічних особливостей організаційно-виробничого та економіко-управлінського характеру, які властиві окремим галузям АПК, зокрема й сільському господарству. Тим більш, що сільськогосподарське виробництво є споживачем I сфери АПК та постачальником III сфери, формуючи, таким чином, єдиний організм агропромислового комплексу.

Науковці зазначають, що сучасний ринковий механізм сільського господарства формується не як природній еволюційний процес, а на "уламках" адміністративно-командної системи господарювання, що зживає себе. Якщо на перших етапах в пошуках шляхів інтенсифікації виробництва й підвищення ефективності здійснювався процес інтеграції аграрного сектора з обслуговуючими, переробними й реалізуючими готову продукцію раніше самостійними галузями та сферами (безпосередньо створення АПК), то нині відбувається реформування організаційної структури на основі поступового витіснення вертикальних зв'язків та їх заміну на горизонтальні економічні відносини між партнерами. Проте, в теперішній час супутні галузі (переробка, обслуговування тощо) більш монополізовані ніж сільське господарство, що надає їм можливість диктувати ціни, умови тощо [1]. А тому цей чинник слід враховувати при вивченні особливостей інвестиційної діяльності у сільському господарстві.

Сільське господарство відрізняється значною залежністю від природнокліматичних умов, неспівпаданням робочого періоду з періодом виробництва та сезонністю, використанням біологічних організмів, що значною мірою обумовлює інвестиційний клімат в галузі загалом та в окремих регіональних галузевих комплексах.

Окрім того, особливості сучасного стану аграрної сфери обумовлює те, що до початку реформ держава приймала істотну участь у фінансуванні капітальних вкладень у сільське господарство. Нині держава практично усунулась від цього. Також не створена відповідна регулююча підтримка, в тому числі не сформовано відповідний сприятливий інвестиційний клімат, хоча окремі елементи регулювання на сьогодні активно використовуються (спеціальний режим оподаткування, цінове регулювання, спеціальна кредитна підтримка).

Нині в аграрній сфері діють колективні форми ведення бізнесу у вигляді агрохолдингів, консорціумів й інших об'єднань підприємств, що викликає специфічні інвестиційні потоки, пов'язані із розвитком цих форм господарювання. Різноманітність форм господарювання на селі від агрохолдингів до присадибних господарств населення, (хоча більшість фахівців не відносить їх до складу АПК, проте, ними виробляються суттєві об-

Рис. 1. Класифікація особливостей інвестиційної діяльності в сільському господарстві

Джерело: розроблено за результатами досліджень.

сяги продукції) обумовлює особливості інвестування в аграрну сферу (рис. 1).

Важливою особливістю інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є їх потреби в інвестуванні соціальної сфери та інфраструктури сільського господарства. Адже сучасна аграрна економіка є не лише галуззю виробництва, а й спосіб життя сільського населення. Нерозривність побуту й виробництва обумовлює необхідність будівництва й розвитку шкіл, дитячих дошкільних закладів, закладів побутового обслуговування, торгівельної мережі, автомобільних та залізничних шляхів сполучення, газо-, водо- та електропостачання тощо. Окрім того, однією з визначальних сучасних особливостей переважної більшості господарюючих суб'єктів на селі є їх нестійкий фінансовий стан та низька платоспроможність, що обумовлює специфіку інвестиційної діяльності та необхідність залучення інвестицій на фінансове оздоровлення господарств.

Залучення інвесторів для фінансового оздоровлення об'єктивно зумовлене необхідністю розв'язати такі основні завдання [2]:

- погашення боргів;
- поповнення оборотних засобів;
- підвищення зайнятості та доходів сільського населення на основі розвитку сільського господарства та інших видів діяльності;
- ефективного використання сільськогосподарських угідь;
- ефективного використання основних засобів.

Як зазначалося, основними цілями інвестування є отримання прибутку, збереження капіталу або досягнення соціального ефекту. Проте у сільському господарстві, діяльність якого пов'язане з використанням землі як основного засобу виробництва, а також біологічних властивостей живих організмів, виникають специфічні цілі інвестування, а саме: відтворення родючості земель

та забезпечення нормального функціонування біологічних організмів.

Окрім того, метою інвестування є забезпечення сільськогосподарського виробництва для досягнення продовольчої безпеки держави, що, як свідчить досвід країн Європейського Союзу, може вступати у конфлікт з вимогами отримання прибутку. Також специфічною метою інвестиційної діяльності в сільському господарстві є соціальний захист та забезпечення сільського населення, що обумовлюється нерозривністю аграрного виробництва зі способом життям сільського населення.

Усе вищевикладене обумовлює специфічні напрями інвестування сільського господарства, перш за усе залучення інвестицій на збільшення обсягів виробництва та підвищення продуктивності, підвищення родючості земель, підтримку біологічного потенціалу рослин і тварин, фінансування соціальної сфери та інфраструктури, фінансове оздоровлення підприємств тощо. Стратегічним напрямом інвестування аграрного господарства нині має стати створення об'єднань сільськогосподарських підприємств, зокрема агрохолдингів.

Перед неінтегрованими господарюючими суб'єктами агрохолдинги мають такі переваги:

- ефект крупного виробництва, що поєднує виробництво, переробку, агросервіс, торгівлю;
- зниження для учасників холдингу негативного впливу конкуренції;
- можливість значної концентрації капіталу;
- підвищення стійкості комерційної діяльності;
- забезпечення безпеки основних майнових активів шляхом зосередження найбільш ліквідних резервів холдингової компанії у спеціально створюваних структурах;
- можливість побудови господарської ієрархії на основі жорсткої регламентації управлінських відносин.

Управління сільськогосподарських виробництвом має відбуватись на основі інвестиційного механізму, схему якого наведено на рисунку 1.

Лише враховуючи усі фактори специфіки інвестиційної діяльності в сільському господарстві можна досягти ефективної роботи галузі, раціонального використання інвестиційних ресурсів, створення сприятливого інвестиційного клімату тощо.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Інвестиційна діяльність є важливою умовою успішного функціонування і розвитку сільськогосподарського підприємства, збереження і накопичення капіталу його власників. У наукових дослідженнях і практичній роботі доцільно використовувати запропоноване автором визначення поняття інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств як сукупності дій сільськогосподарського підприємства по передпроектній оцінці, проектуванню, програмуванню і плануванню інвестицій, оцінці інвестиційних проектів і заходів, здійсненню організаційних, фінансових, управлінських, контрольних, виробничих, екологічних, соціальних та інших заходів з метою отримання прибутку, соціальних

й інших результатів та раціонального використання ресурсів, зокрема землі, води, рослин та інших біологічних організмів. Ці послідовно здійснювані заходи утворюють інвестиційний процес. Умови, в яких здійснюється інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств, характеризують інвестиційний клімат.

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств залежить від різноманітних природно-кліматичних, соціальних, економічних, фінансових та інших особливостей галузі. З метою їх врахування в дослідженнях слід використовувати запропоновану в роботі класифікацію особливостей інвестиційно; діяльності у сільському господарстві, побудовану за п'ятьма ознаками: специфічні цілі, завдання, напрями інвестиційної діяльності, об'єкти інвестицій і фактори впливу на інвестиційний клімат.

Найважливіші особливості визначаються специфікою галузі, її залежністю від розвитку I та III сфер АПК, природно-кліматичних умов, державної підтримки, джерел інвестування соціальної сфери й інфраструктури села, господарських формувань в аграрній сфері, необхідності відтворення земель й забезпечення нормального функціонування біологічних організмів, рівня забезпеченості продовольчої безпеки держави та соціального захисту сільського населення тощо.

В оцінках інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно застосовувати запропоновані методичні підходи, які передбачають: обов'язкову оцінку ефективності інвестицій на всіх етапах і стадіях інвестиційної діяльності; оцінку ефективності інвестиційної діяльності здійснювати на засадах проектного аналізу, а на макрорівні — за експертними оцінками, які забезпечують комплексність аналізу, врахування масштабу, напрямів і пріоритетів інвестиційної діяльності, оцінку інвестиційного клімату, умов інвестиційної діяльності та інвестиційної привабливості; оцінку джерел фінансування інвестицій. Багатогранність та багатофакторність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств вимагає здійснення оцінок шляхом використання сукупності методів, підходів і показників.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2011. — 1008 с.
2. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року URL: <http://minagro.gov.ua/node/16822>

References:

1. Prysiazniuk, M.V. Zubets, M.V. and Sabluk, P.T. (2011), Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku) [The agricultural sector of Ukraine (state and development prospects)], NSC "IAE", Kyiv, Ukraine.
2. Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2014), "The concept of the State Target Program of development the agricultural sector for the period 2020", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16822> (Accessed 28 March 2018).

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018 р.